

Kent Hakkını veya Ekolojik Krizin Etkilerini Odağına Alan Hareketlerin Gezi'ye ve Gezi'nin Bu Hareketlere Etkisi

Neoliberal politikalar çerçevesinde emeğin ve doğanın yanı sıra kentler de sermayenin birikim aracı hâline getirildi. Özellikle sermayenin çıkarlarını korumak kadar kendi sermayesini de yaratmaya çalışan AKP döneminde kentsel mekânın, doğanın ve kültürel varlıkların tahribatı had safhaya ulaştı. Hukuktan bürokrasiye, sivil toplumdan her tür etiğe neredeyse tüm alanlarda yaşanan engeller, bozulma ve aşınmaya rağmen ortaya çıkan Gezi Direnişi; her yaş, kimlik, cinsel yönelimden insanın "kendiliğinden" ve "öngörülemez" bir itirazı oldu. Gezi'den bugüne yansıyan da ortak varlıkları ve değerleri bir araya gelerek ve dayanışarak korumaya ve böylelikle geleceğimizi kendimizin belirleyebilmesi olasılığına olan umut ve inanç olmaya devam ediyor...

Ayşe Mücella Yapıcı*

* Yüksek Mimar, Mühendis

Ülkemizde ve İstanbul'da "kent hakkı" ve "ekolojik kriz" in etkilerini odağına alan gerçek bir hareketin henüz tam anlamıyla gerçekleşmiş olduğunu düşünmüyorum. Zira gerek ülkemizde gerek dünyada ortaya çıkan kent ve çevre hareketleri, genelde onları yaratan nedenlerden bağımsız olarak sadece ortaya çıkan sorunun çözülmesine yönelik yöresel ve bölgesel olarak gerçekleştirilegeldi. Bu nedenle asıl sorumlu sistem, bu hareketlere kâh aldırmayarak kâh rant dağıtarak, genellikle de baskı ve şiddetle enterne etmeyi bilmiş ve dünyanın yok oluşuna karşılık kendisini sürdürebilmiştir, üstelik de küresel anlamda büyük bir sermaye iş birliği ile...

Bu durumun bir başka besleyeni ise sol ideolojilerin uzun bir süre kent, çevre ve kadın hareketlerini, emek hareketlerini bölücü liberal eğilimler olarak dışlaması oldu. Oysa ki bugün geleceğimizi yok oluşturan kentsel ve ekolojik kriz diye adlandırdığımız durumun ortaya çıkmasına neden olan uygulamaların tamamının asıl kökeni, dünya kapitalizminin kendi devamı için 1970'lerden itibaren başlayan, özellikle de 1980'den sonra hızlanan ve yoğunlaşan, emeğin yanı sıra mekânı, kenti, doğayı da küresel sermayenin

Fotoğraf Bekir Dündar

emrinde araçsallaştırmasıdır. 1970'lerden sonra krizlerle boğuşan ve yeni sömürü biçim ve alanlarına ihtiyaç duyan küresel sermaye, tarihin ve ideolojilerin öldüğünü iddia eden ideolojik söylemler eşliğinde yeniden örgütlendi; neoliberal ekonomistler ve düşünürler tarafından teorize edilen yeni dünya düzeninin ekonomik ve politik kuralları dünya ölçüsünde iktidarlar tarafından kabul gördü, direnmeye kalkan iktidarlar ise darbeler vb. kullanılarak devre dışı bırakıldı. Böylelikle dünya ölçeğinde kabullenilen ekonomik politikalar eşliğinde kentsel ve çevresel politikalar da değiştirilerek küresel sermayenin dolaylımsız emrine sunuldu. Bu politikaların gerçekleştirilebilmesi için merkezi ve yerel yönetimler küresel sermayeye hizmet ve promosyon sunan aparatlar hâline getirildi.

Elimde bilgi ve belge bulunmadığı için sizlere net bir referans verememekle birlikte Altıncı veya Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarının hazırlık şûralarında bu husus, "Yeni dünya ekonomisine entegre olabilmek için,

merkezi idarenin küresel sermayeye her türlü kolaylığı sağlamak için gereken her türlü bürokratik ve hukuksal zemini hazırlaması; yerel yönetimlerin ise yabancı sermayeye arsa sağlamak, plan yapmak vb. her türlü kolaylığı ve promosyonu sağlaması gerekmektedir" şeklinde açıkça ifade ediliyordu.

Neoliberal bu ana kabuller çerçevesinde varoluşlarını üretim ilişkilerinin örgütlenmesine borçlu olan kentler, üretimden koparılmış bir biçimde yeni dünya sermayesinin tüketim öznesi ve pazarı hâline getirildi. Doğa, tarih, çevre ve kültür varlıkları da bu anlayıştan nasibini aldı. Kuşkusuz bu pazarlama dinamiği ve anlayışı neoliberal ideolojinin şaşmaz rekabetçi anlayışları ile birlikte çok olumlu bir gelişmeymişçesine kabul gördü ve kentler küresel pazarda alıcı bulmak adına amansız bir yarışa sokuldu. Bu anlayışlar sonucunda o güne değin kentsel, doğal, tarihi ve kültürel değerler için hiç kullanılmayan *pazarlanabilirlik* ilkesi ortaya çıktı.

Küçük bir kasabanın idarecilerinin dahi *marka* olabilmek için her türlü doğal, tarihi ve kültürel değerini küresel sermayeye pazarlamak için nasıl didindiği hepimizin aklındadır. Daha açıkçası afetler dahi pazarlama aracı olarak kullanılmaktan çekinilmedi. 1999 Marmara Depremi'nden bir iki gün sonra Sheraton Oteli'nde düzenlenen "Marmara Depremi ve Küresel İş Fırsatları" toplantısı en ibret verici örneklerden biri oldu.

Sonuç olarak kapitalizm tüm dünyada gölgesini satamadığı ağacı kesmeye devam ediyor. Ağaçları kestiği baltaların sapları da ne yazık ki az gelişmiş ülkelerin ormanlarından elde ediliyor. Küresel sermayenin ve işbirlikçilerinin çıkarları uğruna *toplumsal yarar, kamusal alan, müştereklerimiz, katılım, ortak karar alma* gibi kavramlar eskitiliyor, daha da vahimi bu kavramlara sermayenin çıkarları doğrultusunda yeni anlamlar yükleniyor. Kamu yararı kavramı yerine ve yanına *üstün kamu yararı* kavramı eklenmesi meramımı anlatabilmem için verilebilecek en iyi örneklerden biridir.

Fotoğraf Bekir Dindar

Neoliberal ekonomik ve siyasi politikaların iz düşümünde, kentsel ve ekolojik politikalar çok fazla direniş görmeden tüm dünya ölçeğinde, özellikle de nazikâne tabiriyle bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde merkezi ve yerel iktidarlar ve ne yazık ki akademinin çoğunluğu tarafından kabul gördü. Bu konuda her türlü baskıya karşı mücadelesini sürdüren tüm hocaların (genç/yaşlı) ellerinden öpüyorum. O günlerin en yaygın mottosu, “Ya global ekonominin içinde yer alırsın ya ölüm!” oldu.

Hâl böyle olunca ve de Dünya Bankası’nın akıllı uzmanları ve ideologları dünya ekonomisine entegre olmak bahtiyarlığına ermek amacıyla bir veya iki kentimizi dünya sermayesine pazarlamak için yarışa sokmak gerektiğini raporlayınca; bizim kadim dünya kentimiz İstanbul çatlatılmak pahasına bu at yarışına sokuldu. 5 Yıllık Kalkınma Planı’nda bir kent için (ülke bütününden kopuk olarak) ilk kez karar alındı ve İstanbul’un dünya kenti olmasına karar verildi.

Giriş biraz uzunca oldu ama Gezi Direnişi’ne gelebilmek için içine sokulduğumuz ekonomik politik kentsel hâli anlayabilmemiz gerekli diye düşünüyorum. Bu arada 1970’lerde dünyada başlayan bu olumsuz kentsel ve çevresel gidişatı konu eden, hakkında yazan, düşünen, özellikle “kent hakkı” kavramını ortaya atan Henri Lefebvre gibi düşünürlerin haklarını teslim etmek gerekir. Ancak bizim gibi profesyonellerin eline bu eserler oldukça geç ulaştı.

Bizlerin elinde ve dağarcığında olan; mesleğimizin bilimsel ve etik ilkeleri, bizleri yetiştiren hocalarımızın kamu ve toplumsal yarar anlayışları ve bu anlayışlar doğrultusunda örgütlendiğimiz anayasal meslek odalarımız ve kuşkusuz dünyaya bakışımızdı: Soran, soruşturan, olumsuz gidişatın farkına vardığında dünyaya ve geleceğe karşı sorumluluk hisseden, ekonomik ve politik çıkar veya rahatlık uğruna doğru bulunan ve inanılan değerlerin satışı sunulmadığı bir etik anlayış...

Kanımca Gezi Direnişi işte bu anlayıştaki her yaştan, her kimlikten ve her cinsel yönelimden veya farklı politik anlayıştan herkesin; kendi politik ve ekonomik çıkarları uğruna her türlü canlıya, doğaya, emeğe, kente, tarihe, kültüre ve hukuka karşı pervasızca suç işleyenlerin haddini aşan organize şiddet ve korkutma eylemine karşı ortaya çıkardığı kendiliğinden ve öngörülemez bir toplumsal tepki ve dayanışmadır. Bugün yaklaşık 10 yıl sonra da iktidarı rahatsız eden işte bu *kendiliğindenlik* ve *öngörülemezliktir*. Zaten bizim ibretlik iddianamemizde de bu husus iddia makamı tarafından “sui generis” olarak tanımlanmıştır.¹ Yıllar sonra hâlâ yalan dolanla kriminalize edilmeye çalışılması ve korku eşiğini aşmış olan toplumun tekrar korkutulabilmesi için her türlü baskının uygulanması bu yüzden. Zira totaliter rejimler halkın o’cu bu’cu demeden birleşerek zulüm ve olumsuzluklara karşı çıkmasından çok korkar. İşte tam da bu noktada Gezi Direnişi diğer kentsel ve çevresel hareketlerden ayrılıyor.

Türkiye ve İstanbul’daki kentsel ve çevresel hareketlere baktığımızda son derece başarılı örneklerle örüldüğünü görürüz: Gecekondu direnişleri, Bergama altın madeni, Gök Kafes, Park Otel, Tarlabası projelerine karşı direnişler vd. Ancak kamusal, ortak, müşterek alanlara saldırı, yazının başında anlatmaya çalıştığım nedenlerle 1980’den sonra yaygınlaşmaya başladı. Kanun çıkaracak çoğunlukla iktidara gelen AKP’nin sermaye yanlısı politikaları, sermaye sınıfının kendisinden bile üstün bir gayretle savunmasına ve kendine bağlı yeni bir sermaye sınıfı yaratma çabalarına bağlı olarak tüm ülkenin ekonomik geleceğini gayrimenkul, inşaat ve enerji yatırımlarına bağlaması doğa ve kentler üzerindeki talan ve yağmanın 2000’li yıllardan sonra giderek artmasına yol açtı. Bu, 2010 Referandumu’ndan sonra adeta yeni ekonomik ve politik bir yöntem oldu. Bu politikaları kesintisiz ve hızla devam ettirebilmek için hukuk ve

bürokrasi üzerinde inanılmaz bir tahribat yaratıldı, her türlü toplumsal ve kamusal yarar kavramı iğdiş edildi ve ne yazık ki mesleki, insani, politik, akademik, bürokratik etik ve medya etiği ters yüz edildi. Kazanılan bütün kentsel ve ekolojik davalara, alınan yürütmeyi durdurma kararlarına asla uyulmadı, bu kararları alan hukuk insanları sürüldü, üniversiteler dağıtıldı ve bilim insanları görevlerinden edildi. Bakanlıklar, koruma kurulları, denetleme kurumları, bilirkişi kurumları iktidarın sesi hâline getirildi; sivil toplum kuruluşları, meslek odaları hatta muhalif yerel yönetimler inanılmaz bir baskı altına alındı.

Böylesine hukuksuz ve amansız baskıların gerçekleştiği bir ortamda dahi; insanlar, özellikle de kadınlar, hâlâ haklarına, emeklerine, kamusal alanlarına, parklarına, mahallelerine, derelerine, ormanlarına, vadilerine sahip çıkmaya çalışıyorlarsa artık tüm muhalefet kentsel ve doğal alanların korunması hususunda aktif rol alabiliyorsa, yerel yönetimler her türlü baskıya rağmen halkın katılımı hususunu gerçekten ciddiye almaya başladıysa... Bu, Gezi’nin bizlerde yarattığı “Ortak değer ve varlıklarımızı korumak konusunda amasız ve fakatsız bir araya gelir ve dayanışsak bugünümüzü koruyabilir, geleceğimizi istediğimiz gibi inşa edebiliriz” dedirten umut ve inanç nedeniyledir.

İşte Gezi’nin güzel bir dünyanın kurulmasına, doğayla ve her türlü canlıyla barışık, emekten, barıştan, eşitlik ve adaletten yana kentlerin oluşması için verilmesi gereken kentsel, ekonomik ve politik mücadeleye katkısı bu umut ve inançtır.

Ve asıl mücadele bundan sonrasındadır!

Bu daha başlangıç, mücadeleye devam...

Bakırköy Kadın Kapalı CİK
8 Eylül 2022

Notlar

- 1 Dünyaда eşi görülmeyen.